

8. Bildung

Briefwisseling Ewald Mackay - Bart Jan Spruyt

Gouda, 26 maart 2020

Beste Ewald,

Als ik mijn ogen sluit, en mijn geheugen oproep te gaan spreken, zie ik het weer helder voor me. Het moet in het najaar van 1980 zijn geweest, in mijn eerste jaar op de Guido. We zaten in VWO-4 en hadden elkaar pas ‘ontdekt’- als ik me goed herinner tijdens de tekenlessen van Arie van der Spek die met een glimlach toeliet hoe wij eindeloze bomen opzetten over alles wat ons, jou en mij, interesseerde. Het was in een lokaal dat uitzag op de bomen tussen onze school en station Lombardijen. Voor de klas stond Tom Hage, in tweedjasje, ribbroek en brogues, enthousiast en vrolijk als altijd, en hij moest ons vertellen over de Russische Revolutie.

Daar ging het destijds, in de donkere jaren van de Koude Oorlog, altijd weer over, over die revolutie en over sovchozen en kolchozen. Maar Hage pakte het anders aan. Hij liep naar het bord en schreef daar met een krijtje de woorden ‘sociale stratificatie’ op, en ik herinner me dat ik even naar links keek, waar jij zat, en dat er iets van een rilling door mij heen ging. Nu ging er iets belangrijks gebeuren, realiseerde ik mij, en mijn volle nieuwsgierigheid richtte zich op wat komen ging. Hage vertelde hoe de Russische samenleving in de negentiende eeuw was opgebouwd, zodat we die Russische Revolutie konden begrijpen. Het ging over de tsaar en de aristocratie en de lijfeigen boeren. Maar als we het echt wilden begrijpen, zei Hage, moesten we de grote Russische literatuur van de negentiende eeuw gaan lezen: Poesjkin en Lermontov, Tolstoj en Dostojevski, Toergenjev, Tsjechov en Pasternak. Dat zijn we toen gaan doen. Geld voor de Russische bibliotheek van uitgeverij Van Oorschot hadden we niet, maar we scharrelden onze boeken bij De Slegte en Lindenberg bij elkaar, spijbelden dat het een lieve lust was, en lazen eindeloos. Op die leeftijd heb je immers ‘de geestelijke maag van een dromedaris’ (Gossaert).

We hebben het destijds ook getroffen met Burggraaf als rector. Hij was een milde en intelligente man, met veel kennis van filosofie en psychologie – vakken die we facultatief konden volgen. Dat spijbelen begon natuurlijk op te vallen, en dan moest je je via secretaresse Jannie Gijssen bij de rector melden. Ik voerde dan altijd aan dat ik wel móest spijbelen omdat ik me onwel ging voelen als ik op een dag niet minimaal honderd pagina’s had gelezen. Hij trok aan zijn pijp en knikte, en hij liet je met een genereuze waarschuwing gaan.

Meneer Hage was niet de enige die ons op een bepaald spoor zette. Daar was juffrouw Den Houting. Zij gaf Frans en suggereerde ons dat we Montaigne en Pascal moesten gaan lezen, en die twee met elkaar moesten vergelijken. Nog altijd koester ik de uitgave van Pascals *Pensées* die ik in die tijd van jou voor mijn verjaardag kreeg. Mevrouw van de Zee van Duits leerde ons naar Bertolt Brecht luisteren. Bij Engels, gegeven door de milde, evangelische Lammerse, lazen we gedichten van George Herbert. Trouwborst en Bregman brachten ons met aanstekelijk enthousiasme liefde voor de Nederlandse literatuur bij. Trouwborst was een degelijke man, een rots in de branding. Bregman was onrustiger, die tussen alle lessen door naar een hok grenzend aan de aula snelde om daar hoge stapels readers met Nederlandse teksten op te halen. Wat hebben we veel van die mannen geleerd! Er was meneer de Niet, die telkens het tijdloze van klassieke teksten benadrukte, van de passage bijvoorbeeld uit de Aeneis waar Aeneas met zijn vader op zijn schouder en zijn zoonje aan zijn hand het brandende Troje verlaat (*Cessi et sublato montes genitore petivi!*) en die de gedichten (*Zomen van het licht*) van Ida Gerhardt met ons las – ook al zaten we vlak voor ons examen. Op woensdagmiddag gaf meneer de Vries ons Hebreeuws. Die lessen heb ik ervaren als kerkdiensten, waarin het vaak ook over de geestelijke betekenis van de tekst ging, en waarin De Vries ons ook inwijdde in het denken en de geschriften van theologen als Cornelius van Til en John Murray. Je had meneer Leertouwer, die moderne theologische teksten met ons analyseerde (Ter Schegget, Graafland over het verbond en Israël, Van Ruler over ‘ultragereformeerd en vrijzinnig’) en ons inwijdde in de kerkgeschiedenis, vooral in het Reveil, de eerste christelijke beweging die de confrontatie aanging met de doorbraak van de democratie en moderniteit in het post-revolutionaire Europa. Meneer Verheij van geschiedenis was natuurlijk een fenomeen. Hij gaf ons niet alleen de lessen die we wel moesten volgen omdat die de stof betroffen waarover ons examen zou gaan, maar hij gaf ons daarnaast ook les over Verlichting en Romantiek en Reveil, en leerde ons Groen van Prinsterer lezen. En zo zaten we op koude zolderkamers eindeloos over de weerbarstige tekst van *Ongehoof en Revolutie* gebogen. Er was, ten slotte, ook juffrouw Van Dis. Ze gaf tekenen en handvaardigheid, en wij hadden haar niet, maar ze deed ook de schoolkrant, en die schreven (plagieerden) wij vol. Juffrouw van Dis nam ons mee naar Utrecht, naar de Marcuskerk, waar ieder jaar de ontmoetingsdag van de vrienden van dr. H. F. Kohlbrugge plaats had. Vaste spreker was daar dr. W. Aalders, die ook het *Kerkblaadje* vol schreef, het orgaan van de Vriendenkring. We lazen dat alles met ongekende gretigheid, evenals zijn boeken. Ik herinner me nog heel goed dat Aalders die eerste keer dat jij en ik samen met juffrouw van Dis zo’n bijeenkomst bijwoonden, het moet in 1982 geweest zijn, over het conflict tussen Kohlbrugge en Kuyper sprak. Kuyper, dat was de man van het eigenwillige activisme, Kohlbrugge de man van de geloofsverwachting. ‘Gooi het Woord er maar in’, moet Kohlbrugge gezegd hebben, en het was duidelijk dat Aalders het volledig met hem

eens was, zoals het ook duidelijk was dat hij een hartgrondige afkeer van Abraham Kuyper had -al was het maar omdat hij, net als Cromwell, zijn haar in een middenscheiding droeg!

Wij hebben op de Guido dus les gehad van leraren die voor een klas gingen staan en iets te vertellen hadden. Die jaren hebben jou en mij zeer gevormd - misschien wel meer dan alles wat daarna is gekomen. Mijn smaak en voorkeuren hebben zich ontwikkeld in het verlengde van wat ik toen heb meegekregen - zie ik als ik nu mijn ogen weer open en in mijn boekenkamer om mij heen kijk. Wat ik zie zijn voetnoten bij het onderwijs van toen.

Ik ben heel benieuwd naar jouw herinneringen. Jouw geheugen is beter dan het mijne, naar we al eens hebben vastgesteld. En samen met jou zou ik een antwoord willen vinden op de vraag: wat is er nu eigenlijk gebeurd in die lokalen in het oude gebouw van de Guido aan de Haastrechtstraat? Wat was de essentie van de vorming die we daar hebben ontvangen?

Ik ben benieuwd naar jouw herinneringen en antwoord.

Hartelijke groet,

Bart Jan

Sliedrecht, 9 april 2020

Beste Bart Jan,

Ja, daar bij Van der Spek bij tekenen in de vierde is onze vriendschap begonnen. Ik zie het nog zo voor me. Jij kwam dat jaar nieuw op de Guido. In de pauzes was je fanatiek aan het basketballen. Voor mij was de lichamelijke oefening tot weinig nut dus dat maakte op mij geen indruk. Maar toen kregen we tekenles van Van der Spek. We zaten aan dezelfde vierkante tafel. Ik maakte een schilderij 'Het meer der herinneringen' (ik heb het nog liggen hier op zolder), waar ik heel mijn adolescentie ziel in legde. Jij tekende in houtskool een portret van Leo Tolstoj. Ik dacht: hè, een basketballer die Tolstoj tekent? En zo, toen en daar is het begonnen: een schoolvriendschap als uit het boek *Le Grand Meaulnes* van Alain-Fournier.

Ik had toen al drie Guido-jaren achter de rug want vanaf de brugklas was ik per trein vanuit Sliedrecht dagelijks naar Lombardijen getogen. Als plat Sliedrechts pratende baggerboeren betraden wij de stadse wereld van Rotterdam. De Dordtse medeleerlingen en ook sommige leraren staken de draak met ons dialect, maar daar gingen we als slijkgeuzen alleen maar platter van praten.

Ik herinner me zeer levendig de lessen van juffrouw van Dis. Ze las voor in datzelfde grote lokaal als waar wij elkaar in de vierde klas ontmoetten bij Van der Spek. Er waren openslaande deuren naar de tuin en we hadden soms buiten les. We mochten dan tekenen terwijl de juf voorlas.

Van der Pot vertelde met snaaks genoeg de Griekse mythen. Hij vond het maar wat leuk om ons, wereldvreemde bruggers, lichtjes te shockeren met de mythologische pikanterieën. Helaas is deze bevlogen classicus reeds enkele jaren daarna ziek geworden en overleden.

Meneer Baan van godsdienst nodigde me thuis bij hem uit in Dordrecht. Ik was diep onder de indruk van zijn 3000 boeken, die tot in de wc stonden opgetast. Bij hem kwam mijn ontwakende theologische belangstelling tot opbloeï. Op zaterdagmiddag ging ik met hem naar de Benedictijnen in Oosterhout waar we de vespers meemaakten. Nog altijd ben ik hem dankbaar dat hij mij de kloosterwereld en het Gregoriaans heeft doen ontdekken.

Meneer Damsteeg van natuurkunde was een zeer beminlijk man. Ook bij hem kwam ik thuis en hij hielp me met allerlei religieuze vragen die ik had. Ik koester nog altijd een boek van Kierkegaard dat ik van hem kreeg, met daarin als opschrift 'Voor Ewald, met dank voor de goede gesprekken in klas 2'.

Deze onderbouwjaren waren voor mij de eerste kennismaking met de grotere wereld. Ik kwam uit een zeer behoudend nest - Christelijk Gereformeerd Bewaar het Pand - en voor mij waren deze vroege Guido-jaren een schok. Mijn vaste fundament kreeg scheuren en ik ging, met alles wat in mij was, op zoek naar een nieuw houvast.

In de bovenbouwjaren begon mijn zoektocht naar een nieuw houvast nog veel scherper vorm te krijgen. In de radicaliteit van die zoektocht kon ik weinig waardering opbrengen voor lessen over grammatica of getallen, maar des te meer voor de literatuur en de kunsten. Daarom ging ik graag naar de lessen van Van der Spek want die begreep dat en ik mocht zelfs een keer in zijn atelier komen kijken op woensdagmiddag. Daar bij hem hebben wij, Bart Jan, elkaar ontmoet en sindsdien liep onze weg gezamenlijk.

En nu, na vele jaren, mogen we dan in dit boek, herinneringen ophalen aan deze Guido-tijd. Het is opmerkelijk hoe ieder van ons zich naast dezelfde dingen ook weer andere details herinnert.

Het begrip ‘sociale stratificatie’ dat Hage in de vierde klas op het bord schreef, herinner ik me in het geheel niet, maar wel dat hij vertelde dat zijn broers Tolstoi en Dostojewski in het Russisch lazen. In de weekends dat ik bij jou logeerde togen wij naar De Slegte in Rotterdam en spendeerden daar ons schamele zakgeld aan deze schrijvers. We schreven zelf verhalen in Russische trant die we dan ’s nachts onder het genot van onze met Clan-tabak gevulde pijpen aan elkaar voorlazen. Onze hoofdpersonen dronken geen thee uit een theepot maar uit een samovar en ze heetten geen Piet of Kees maar Pjotr Ilanovitsj en Raskolnikov.

In dat vierde jaar kwamen we ook in de schoolkrantredactie terecht.

Wat waren dit heerlijke ontsnappingsmomenten uit de alledaagsheid als we dan onder het genot van koffie en roze koeken hele middagen bij juf Van Dis (de hoofdredactrice van de schoolkrant) schreven, stencilden en nietten. We schreven onze ‘Op de bres’ vol met stukken over Tolstoi en Dostojewski en over de Koude oorlog en de kruisraketten. We maakten een Israëlnummer en interviewden de Messiasbelijdende jodin mevrouw Eberlé en de Israëlische ambassadeur. We organiseerden een schoolavond waar we met een groep klasgenoten een klankspel uitvoerden rondom het boek *De laatste der rechtvaardigen* van André Schartz-Barth.

In de vijfde kregen we Visser als geschiedenisleraar. Hij kwam uit de zending. Hij liep wat ontheemd rond over de gangen als had hij heimwee naar de Pokotstam in Kenia. Hij vertelde dat hij daar in een kostschool leraar was geweest en ontdekt had dat je als leraar niet maar wat dingen aan de leerlingen leert maar ‘leraar voor het leven’ bent.

Bregmans lessen over de Nederlandse literatuur dronk ik in. Langzaam maar zeker begon ik mede door deze lessen afscheid te nemen van de romans van Anna Blaman en W.F. Hermans en ontdekte ik dat er een reël alternatief was voor deze sombere schrijvers: B. Nijenhuis, Maria Rosseels en over de eeuwen heen de mystieke traditie van Hadewijch. Ik mocht bij Bregman een scriptie schrijven over Kierkegaard, de filosoof die mij de weg terug wees naar de Kerk: werkelijk religieus bestaan voor Gods aangezicht.

De Niet las, tussen de vertaal oefeningen door, Leopolds 'Cheops' en vele gedichten van Ida Gerhardt voor. Ik ben hem nog altijd dankbaar dat hij mij Ida Gerhardt deed ontdekken. Voor mij bestond 'heel Rotterdam' bij Gerhardts 'genade'.

In de lessen Hebreeuws bij De Vries heeft mij vooral getroffen hoe anders de toon en kleur van de Psalmen en van het boek Ruth zijn, wanneer je niet de vertaling maar het oorspronkelijk leest.

Datzelfde had ik bij Frans bij juf Den Houting. Je mocht bij haar naast Pascal en Montaigne ook honderd bladzijden uit Calvijns *Institutie* als een boek laten meetellen voor je mondeling. Voor mij was het een ontdekking dat de Franse Calvijn veel meer lichtvoetig ('léger') was dan de Calvijn in de ijzeren Nederlandse hertaling uit 1889 die ik in de kast had staan.

In de zesde kregen we Verheij voor geschiedenis. Jij zegt nog netjes dat hij behalve de examenstof ook andere stof behandelde, maar ik herinner me dat hij na de vakantie binnenkwam in het lokaal en het volslagen fantasieloze examenkatern met grote kracht door het lokaal smeed: 'Leer dat zelf maar thuis, wij gaan hier andere dingen doen'. Een heel jaar spraken we over kerk en staat door de eeuwen heen. We zijn allemaal geslaagd!

Zo zijn de jaren voorbij gegleden. We deden examen en we wachtten op de uitslag. Ondertussen bereidden we de afscheidsavond voor onder leiding van Verheij. Ineens lag ik in het ziekenhuis vanwege een dichtgeklapte long en kon ik tot mijn grote spijt niet bij onze afscheidsavond zijn. De dag erna kwamen Cor-Jan Kolijn en jij op bezoek in het ziekenhuis en vertelden over de avond. Jullie gaven mij de pas uitgekomen dichtbundel *De zomen van het licht* van Ida Gerhardt ten geschenke. Hiermee werd het grensgebied tussen de Guido-tijd en de toekomst voor mij gemarkeerd. Maar nog altijd voel ik diep in mij een heimwee naar deze Guido-tijd.

Beste Bart Jan,

We hebben een aantal van onze herinneringen opgehaald. Als je nu vanuit het heden terugkijkt op ons schoolverleden op de Guido, wat is dan voor jou ten diepste de betekenis van deze tijd geweest binnen je eigen geschiedenis?

Gouda, 2 mei 2020

Beste Ewald,

Ja, ik was op de Guido een zij-instromer. Het gezin waarin ik opgroeide, was 'randkerkelijk', zoals dat heette. Ik ben gedoopt in de Wilhelminakerk in Ridderkerk, maar we gingen zelden of nooit of op z'n best ongeregeld naar de kerk. Ik had tot dan pc-onderwijs gevolgd, eerst op het Christelijk Lyceum in Alphen aan den Rijn, daarna op de Guillaume Farel in Ridderkerk. Wat 'reformatorisch' was, wist ik niet. Ik bracht mijn leven buiten schooltijd in sporthallen door, en erger. Basketballen deden we ook op buitenveldjes, zoals het veldje bij de flats aan de Klooslaan in Ridderkerk. Daar speelde ook een groepje jongens die wij - vanwege hun korte haar - 'gladdekkers' noemden. Ze waren van de Gereformeerde Gemeenten. Een van hen was Jan Verhoeven. Hij is later een succesvol advocaat geworden, bij Wille & Donker. Met hem raakte ik aan de praat en bevriend. We speelden allebei bij meneer Wels (een Surinaamse leraar geschiedenis en basketbalcoach) bij RZ (Rotterdam-Zuid) en werden Nederlands kampioen. Jan zat al op de Guido, en het leek hem een goed idee als ik daar ook naar toe zou gaan.

Het was voor mij een verwarrende tijd. Het huwelijk van mijn ouders stevende af op een echtscheiding. Door al het gedoe was ik in de vierde blijven zitten. Ik kon misschien wel een omgeving gebruiken die zowel strenger als veiliger was. We gingen overigens wel weer zondags naar de kerk. Ik was een jaar of elf toen ik voor het eerst in een kerk kwam, bij ds. W. Verboom in de Bethelkerk in Waddinxveen. Toen we naar Ridderkerk waren verhuisd (in 1978) en mijn vader in de daarop volgende jaren vaak weg was, gingen we naar de Singelkerk.

Op een zaterdagmiddag zijn Jan Verhoeven en ik van Ridderkerk naar Rotterdam-Lombardijen gefietst. Kort daarop ben ik er alleen heengegaan, om me aan te melden. Gymleraar meneer Bruinsma vertelde dat de meisjes 'heus niet allemaal lange vlechten droegen'.

Ik kwam dus van links de Guido binnen vliegen, en jij maakte - als ik dat zo zeggen mag - in die eerste tijd de tegenovergestelde beweging. Ik ontdekte wat jij verifieerde. Voor mij ging er een wereld open. Ik leerde wat 'oude schrijvers' waren en wat het Reveil was geweest. Ik basketbalde toen (in de vierde) nog wel, maar mijn jonge leven kreeg een geheel andere oriëntatie. Toen mijn vader in februari 1981 weg ging en weg bleef en ik met mijn moeder en twee zusjes achterbleef, gingen we met de feestdagen vaak naar een oom en tante in

Nunspeet. Die waren van de Gereformeerde Gemeenten. Dat vond ik verschrikkelijk, en ik had papier en potlood meegenomen om tijdens een kerkdienst te noteren wat er allemaal niet aan de preek deugde en dat na de kerkdienst aan iedereen uit te leggen. Maar juist de preek die ik toen beluisterde raakte mij zoals een preek mij nadien zelden nog heeft geraakt. De nieuwe wereld van de Guido was dus niet alleen een wereld die ik leerde kennen maar die ik ook ging omhelzen.

Wat ik ontdekte, was voor jou gesneden koek. Wat ik aanvaardde, werd door jou ter discussie gesteld. Op zaterdagmiddagen fietste ik naar jouw ouderlijk huis in Sliedrecht en klom dan naar jouw zolder (je hebt je hele leven een voorliefde voor zolders en vlizotrappen gehad) en trof je daar aan achter je bureau, omringd door boeken. Jij las alles: van Nietzsche tot Kierkegaard en Bonhoeffer (En nog zo heel veel meer: toen ik de literatuurlijst zag achter de scriptie die je in de vijfde voor Visser schreef, hoopte ik tijd van leven te krijgen om dat allemaal ooit ook te gaan lezen!). Onze levens kruisten elkaar toen jij worstelde met een erfenis die mij zojuist bekend was geworden. Zowel jouw worsteling als mijn kennismaking ging met strijd en discussie gepaard. Op dat kruispunt van beproeven en toeëigenen zijn wij vrienden geworden.

We waren zestien, zeventien. We hebben daarna ontzettend veel samen gelezen en gediscussieerd, elkaar voorgelezen, gelachen en gehuild. Onze leraren daagden ons uit, of wij daagden hen uit. Voor mij ging er drie jaar lang een wereld open, een wereld van literatuur, van poëzie en muziek, van historische studies, maar vooral ook een traditie, een wereld van geloof en belijden. Dat is - in antwoord op de vraag die jij me aan het slot van je brief stelt - de betekenis van deze drie jaren voor de rest van mijn leven geweest. Wat volgde was een voetnoot bij de Guido.

Onze leraren wijdden ons dus niet alleen in een nieuwe wereld in, maar zij leerden ons ook ons tot die wereld te verhouden, ons in die wereld van geloof en traditie te spiegelen en onszelf zo te vormen. En in en met die bronnen bemiddelden zij ook de stem van God, de stem van de grote pedagoog. En ze stelden hoge eisen. Zoals je je wel herinnert, moesten we in de zesde een lijstje boeken lezen voor het vak geschiedenis. Ik koos *Ongeloof en Revolutie* van Groen van Prinsterer. Meneer Verheij vond dat ik dan ook Groens biografie moest kennen, en daarom las ik Tazelaars boek over de jeugd van Groen en een heel dik boek van Diepenhorst. Maar ik moest ook weten hoe Groens werk in de gereformeerde wereld was ontvangen, en daarom las ik ook de 'bundel studiën' over *Groen's 'Ongeloof en Revolutie'* en daarna nog J. Kamphuis' rede over 'de hedendaagse kritiek op de causaliteit bij Groen van Prinsterer als historicus'. En natuurlijk, tot slot, W. Aalders over *Theocratie of ideologie*, dat jij op een dag bij

je had en dat ik uit je tas pikte en dat ik, geloof ik, nog steeds niet heb teruggegeven. Avonden, vele avonden heb ik zitten zwoegen om mij deze stof voor één enkel mondeling tentamen eigen te maken. Maar daarna wist je toch wat.

Als ik terugkijk op onze jaren op de Guido, buitelen de herinneringen nog altijd over elkaar heen. Herinneringen aan leraren en lessen en eindeloos in boeken verdwijnen, aan lange wandelingen en gesprekken en logeerpartijen, aan de concentratie op teksten en de vergezichten die zij openden. Maar daarboven uit gaat voor mij toch de ervaring die zo persoonlijk van aard is dat je er niet over spreekt, maar het is een ervaring die wij toen met elkaar hebben gedeeld. Één maal heb ik er in algemene maar zeer herkenbare bewoordingen over gelezen, bij een pedagoog die vroeger op de Driestar furore heeft gemaakt, B. Florijn. Hij heeft die ervaring begrepen en aangestipt toen hij schreef over de periode van de adolescentie, als een periode van zelfbewustzijn en zelfinkeer, van vragen, denken en eenzaamheid, van de ervaring van het innerlijk en de inleving van een oneindige breuk, en van ‘het ontzaglijke maar tegelijkertijd tedere van Gods stem in het hart’. ‘En laten we dat nooit gering achten, want het heeft de Heere vaak behaagd, juist dan het kind soms zo zacht in het hart te grijpen op zo’n ontzaglijke wijze dat het nooit meer verder kan totdat het God behaagt Christus in hem te openbaren’.¹

Een dergelijke gedachte staat ook in het rijke boek *Man en vrouw in een revolutionaire tijd* van dr. W. Aalders. Hij schrijft daar over milieus die ‘een moederschoot van het Woord en het geloof’ zijn. Hij had die milieus nog gekend, waar het Woord der waarheid in levende en bezielde taal zo werd overgeleverd dat het tot antwoorden voert. ‘En o, dat grootse moment, als een vonk overspringt, en een jongen of meisje voor het eerst een Samuëlbelevens krijgt en de persoonlijke roepstem van God hoort!’

Ook een school kan dus zo’n milieu zijn, waar leraren hun evangelisch ambt verstaan en hun leerlingen een ideaal voorhouden dat hen uiteindelijk bij de grote Pedagoog, op de leerschool van de Heilige Geest brengt. Op de Guido hebben leraren zo’n milieu weten te scheppen, en in dat milieu is onze vriendschap ontstaan en heeft zij mogen bloeien.

Hartelijke groet,

Bart Jan

---

¹ B. Florijn, *Ouders en kinderen. Gedachten over de opvoeding en het ouder worden* (Kampen, 1998), pp. 73-79.

Sliedrecht, 12 mei 2020

Beste Bart Jan,

Heimwee vervult mij als ik je brief lees. Soms wens ik dat we weer even leerlingen waren op de Guido en daar op het bordes voor de school stonden te praten over de lessen en over de boeken die we net gelezen hadden. Voor mij is de Guido-tijd een mythische oertijd die één van de diepste gronden onder mijn bestaan is. Mijn tijd daarna in Leiden is veel minder vormend geweest.

Wat is het toch geweest dat daar op de Guido gebeurde? Ik zou er een paar dingen over willen zeggen, ook al besef ik dat het misschien wel woordeloos en ineffabel is. Maar toch wil ik proberen iets van dat geheim uit te spreken:

1. De Guido was de plaats van onze ontmoeting tot vriendschap. Er ligt voor mij een wondere raadselachtigheid in hoe de hand Gods onze levens aanraakte en leidde. Als jouw moeder niet de beweging terug naar de kerk had gemaakt, of als je Jan Verhoeven niet had ontmoet die je meetroonde naar Lombardijen, was je nooit op de Guido gekomen. Mijn weg was al drie jaar eerder naar Lombardijen geleid en pas daarna, toen op dat moment in de les tekenen bij Van der Spek, legde God onze twee levensdraden daar op onze school tegen elkaar.

2. De Guido was de bodem van ons gevecht om de waarheid. Onze denkwegen waren heel verschillend. Je vat dit pregnant samen als je zegt dat jij ontdekte wat ik verifieerde: de gereformeerde geloofstraditie. In die zin was onze vriendschap ook een gevecht. Ik had soms moeite met zaken die jij ontdekte waar ik juist op dat moment afstand van nam.

In het boek *The chosen* van de Joods-Amerikaanse schrijver Chaim Potok gaat het over een vriendschap tussen twee Joodse jongens op de middelbare school, de meer liberale Reuven Malter en de orthodoxe chassied Daniel Saunders. Die vriendschap begint letterlijk als een gevecht: Daniel probeert Reuven tijdens een baseballwedstrijd te doden. Jij speelde basketbal en wij hebben elkaar nooit naar het leven gestaan, maar onze vriendschap had wel iets van een gevecht. Maar juist dat vind ik zo mooi: het leven was voor ons adolescenten iets absoluuts en we vochten tijdens die Guido-jaren op leven en dood om de waarheid en om de zin

van het bestaan. De Guido had ook iets ruims en breedts, waardoor dit alles ook kon: Zij had iets katholieks.

God heeft jou als randkerkelijke jongen aangeraakt in een GerGem-preek in Nunspeet. Mij heeft Hij gered van de existentialistische zwarte leegte door een boekje van de Deense lutheraan Sören Kierkegaard. En op het schoolplein van de Guido spraken we daar over. Zo katholiek is God dat hij onze wegen langs zulke verschillende paden naar het Vaderhuis met de vele woningen leidt.

3. De Guido had eminente leraren. Die hebben ons werkelijk gevormd. Zeker waren er ook leraren bij wie we ons verveelden. Meestal gingen we van de weeromstuit dan maar spijbelen. Maar onze rector Burggraaf begreep dat wel: We kregen af en toe een vermanend woord dat we dat toch niet meer moesten doen, maar achter de rookwolken van zijn pijp trachtte hij de milde twinkeling in zijn ogen te verbergen, dat hij ons ook wel begreep! Vele leraren hadden een grote kennis en belezenheid, ze worstelden met de grote vragen van het bestaan en ze lieten ons ook in hun hart kijken en maakten ons deelgenoot van hun worstelingen. Onze geschiedenisleraar Visser zei altijd: 'Een echte leraar is een leraar voor het leven'.

Visser en verschillende andere leraren openden voor ons ook de deuren van hun huizen: we kwamen bij hen op de koffie om door te praten over onze vragen. Weet je nog dat we samen met Cor Jan Koliijn naar Visser in Rijnsburg waren geweest en daarna zo laat per trein bij station Rotterdam-Centraal aankwamen dat er geen enkele trein of bus meer reed en we de nacht moesten doorbrengen op dat hallucinante station?!

4. We hadden op de Guido een geweldige klas. De meesten van onze klas lazen boeken en dachten na over de wezenlijke dingen van het geloof en het leven. Er werd eigenlijk nooit geklierd. Wijzelf konden hoogstens lastig zijn voor leraren die onverwachte overhoringen uitdeelden of geen literatuuronderwijs maar alleen grammatica en woordjes of onnozele multiple choice-teksten gaven. Bijna heel onze klas is in het onderwijs of in de kerk terecht gekomen en maar weinigen gingen voor het grote geld of de carrière.

5. Je proefde dat de Guido een hechte gemeenschap was. Bij de poort werd je al mopperig doch liefdevol verwelkomd door Den Engelsman, die we liefkozend Poeha noemden. Boven was de aula en daaraan grensde de lerarenkamer. Die

lerarenkamer ademde een gezellige, broederlijke sfeer. In de aula hadden we onze onvergetelijke schoolavonden. Het schoolgebouw was behoorlijk groot en er waren rond de 1100 leerlingen, maar door de roosvormige structuur van het witte noodgebouw waren er verschillende lesvleugels en iedere afdeling (mavo, havo en vwo) had min of meer een eigen vleugel, waardoor je je toch niet verloren voelde in deze ruimte. En ook al stond de school in het oersaaie Lombardijen, zij was omringd door hoge bomen en je kon in de pauzes en tussenuren heerlijk brevieren rondom de school.

Kortom: de Guido had iets van Bamfylde College uit het onvergetelijke boek van R.F. Delderfield, *To serve them all my days*. Zij vormde met haar leraren, leerlingen en gebouw de gemeenschappelijke bodem waarheen Gods hand ons leidde, waarop vriendschappen voor het leven ontstonden en waarbinnen de diepe vragen van het leven tijdens de lessen van onze eminente leraren konden worden gesteld.

Ik maak me – op het gevaar af voor een oude, conservatieve mopperaar te worden versleten – eerlijk gezegd zorgen over hoe de Guido vandaag is. Zij is door de ellende van het Studiehuis heengegaan. Het literatuuronderwijs is enorm ingeperkt. Het mondeling geschiedenis bestaat niet meer. Het nieuwe gebouw oogt saai en zakelijk. Zeker zijn er nog boeiende lessen en leraren die werkelijk wat te zeggen hebben, maar er lijkt toch een meer zakelijke en pragmatische wind te waaien op onze geliefde school. Naar mijn gevoel zijn ook de leerlingen veranderd en hebben we te maken met een zeer pragmatische tijdgeest, die hen in de greep heeft. Is de Guido nog de hechte gemeenschap die zij ooit was? Met pijn in het hart zeg ik dat voor mijn kinderen de Guido niet de mythische oergrond is die zij voor mij was en is. Als mijn waarneming klopt, wil ik middels deze brief eindigen met een oproep: Geliefde Guido, vergeet uw geschiedenis niet en keer terug tot uw oude elan! Moge de Guido gezegend zijn!

Ps Het boek van W. Aalders, *Theocratie of ideologie*, dat je indertijd uit mijn legergroene pukkel stal en inderdaad nooit meer terug hebt gegeven, doe ik je hierbij ten geschenke: Ik heb inmiddels een ander exemplaar van dit boek gekocht!